
Odnos Crkve i svjetovne stvarnosti u svjetlu Drugoga vatikanskog sabora

Josip Jelenić, Zagreb/Rim

UDK: 262.5 : 261.6
Pregledni znanstveni rad

Sažetak

Autor promišlja učenje Drugoga vatikanskog sabora o odnosima Crkve i modernog svijeta. Slijedi li se povijesni tijek, očita je razlika između razdoblja prije Sabora i nakon njega. Dok je prijesaborske odnose između Crkve i svijeta označavala zatvorenost u vlastitu veličinu i trijumfalizam, dotle su temeljne sastavnice razdoblja nakon Sabora dijalog (često mučan i prekidan!) i uzajamno poštivanje i uvažavanje (jednako tako praćeno većim ili manjim nepovjerenjem i "taktiziranjem!"). Briga za dobro čovjeka i izgradnju boljega društva ujedinili su i duhovnu i zemaljsku vlast. Dok Crkva pomaže modernom svijetu (u njegovoj institucionalnoj organiziranosti) u pronalaženju istinskih vrednota i iznutra ga potiče na njihovo dosljedno življenje, dotle se svijet, u svojoj autonomnosti i vlastitosti zdušno treba zauzimati da odgovori svojoj zadaći, tj., zauzimanju i promicanju općeg dobra. Dakle, dijalog između Crkve i svijeta - prema Drugome vatikanskom saboru i prema pastoralnoj konstituciji o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes - jedini je primjereni način na koji obje stvarnosti mogu odgovoriti na poziv koji su primili od Stvoritelja a za duhovno i zemaljsko dobro čovjeka.

Uvodno razmišljanje

Nasuprot razosobljavanju suvremenoga svijeta, koji se često određuje kao masovan, anoniman ili isključivo tehnički, potrebno je ponovno podsjetiti i učvrstiti značenje i važnost osobe, čovjeka, njegovo poslanje i odgovornost u svijetu u kojem živi i djeluje, kao i svrhu njegova postojanja. Upravo

je to učinio Drugi vatikanski sabor, 1962.-1965.¹ Potreba za takvim pristupom još je važnija imaju li se na umu težnje modernog svijeta prema pretjeranom individualizmu, koji vodi pobožan-stvenjenju čovjeka okruženog idolima svojega genija. Zbog toga *društvena dimenzija* čovjeka gubi svaki smisao. Naime, otvorenost prema drugome, u zajedničkom i osobnom životu, postaje zapreka isključivoj sebičnosti uporabe drugoga i zato mora biti uklonjena prema logici suvremenog svijeta. Taj svijet je, nadalje u "dubokim i brzim promjenama", što Crkvu obvezuje da "ispituje znakove vremena i tumači ih u svjetlu Evanđelja" (GS 4).² Upravo te promjene i preobrazba društva čine okvir unutar kojega DVS promišlja odnos između duhovne i svjetovne stvarnosti. U pastoralnoj konstituciji *Gaudium et spes*, o Crkvi u suvremenom svijetu, određeni se razmatra odnos između dvije stvarnosti – Crkve i modernog svijeta – unutar kojih je čovjek pozvan da se ostvari prema volji svojega Stvoritelja i Uzdržavatelja. Drugi vatikanski sabor, dakle, ističe potrebu i obvezu dijaloga na putu zajedničkog traženja kao jedini prikladan način skladnog osobnog i društvenog rasta čovjeka. Dakako, da taj zajednički hod Crkve i modernog svijeta nije nimalo lagan. Često je riječ o mučnom i strpljivom traženju; o dinamičnom procesu koji nema gotova rješenja, a ipak mora poštivati temeljna uporišta osobe i društva, tj. biti u skladu s duhovnim i zemaljskim poslanjem ljudi i zajednice. Upravo zbog trajnog dozrijevanja u dijalogu, zadaća ovoga predavanja nije davanje gotovih rješenja, nego samo naznačivanje smjernica Drugoga vatikanskog sabora koje treba slijediti da bi se postigla svrha zajedničkog nastojanja Crkve i suvremenog svijeta.

¹ Drugi vatikanski sabor bit će navođen u tekstu kao DVS.

² Promjene su mnogovrsne: ekonomske (masovna proizvodnja i potrošnja, sve veće raslojavanje društva, osiromašenje većine i pretjerano bogaćenje manjine, logika isključive zarade na štetu osobe i njezina rada, gospodovanje tajnih ekonomskih središta cijelim svijetom), socijalne (od tradicije prema modernosti i post-modernoj), kulturalne (kulturalna globalizacija, višekulturalni totalitarizam, masovni mentalitet). Više o promjenama u svijetu vidi u: D. Ungaro, *Capire la società contemporanea*, Carocci, Roma, 2001.

“CRKVA” I “SVJETOVNA STVARNOST”

Riječ je o nazivima koji formalno i sadržajno obuhvaćaju i izriču po *dio jedinstvene stvarnosti*, duhovne i materijalne (ovu potonju DVS naziva “moderni svijet”, a o čemu će poslije biti govora) s odnosnim pravima i dužnostima, odgovornostima i djelovanju, u kojoj čovjek i zajednica postoje i djeluju.³ Prema tome, ni Crkva ni svijet ne smiju se shvaćati u isključivom nego u nadopunjavajućem odnosu s obzirom na čovjeka i njegovo djelovanje. S funkcionalnog stajališta, treba voditi brigu o specifičnoj zadaći obje stvarnosti. Točno je da je Crkva dio modernog svijeta, njegov sastavni dio ukoliko se promatra samo, primjerice, vanjski oblik, tj., Crkva kao institucija, organizacija, struktura. Ipak ona mu služi na sebi *poseban način* i s *točno određenim poslanjem* koje je primila od Isusa Krista prema evanđeoskoj “biti u svijetu, ali ne od svijeta” (usp. Iv 17,14-16). Drugim riječima, DVS ne zanemaruje taj vidljivi organizacijski i institucijski vidik Crkve, ali se ne zaustavlja na njemu. Crkva je za njega dublja duhovna stvarnost ili, riječima LG, “jedinstvo vjernika u Kristu” (br. 2), “Kristovo kraljevstvo već prisutno u svijetu” (br. 3), “Božja građevina” (br. 6), “Tijelo Kristovo” (br. 7), itd. Tim i drugim nazivima DVS opisuje i shvaća Crkvu istodobno kao “društvo sastavljeno od hijerarhijskih organa i mistično tijelo Kristovo, vidljiv zbor i duhovnu zajednicu, zemaljsku Crkvu i Crkvu koja već posjeduje nebeska dobra”, dakle, kao “složenu stvarnost koja je

³ Nemam namjeru ulaziti u opširno dogmatsko tumačenje “Crkve” ili razvijati ekleziologiju, nego samo upozoravam na neke značajke u okviru zadane teme. U okviru naše teme, ključni dokument za razumijevanje konstitucije, naravi i poslanja Crkve je dogmatska konstitucija o Crkvi *Lumen gentium*. S obzirom na biblijski, povijesni, teološki, ekumenski pristup kao i sustavnu refleksiju o Crkvi, vidi, primjerice, B. Kloppenberg, *The Ecclesiology of Vatican II.*, Franciscan Herald, Chicago 1974; W. Pannenberg, *The Church*, Garden City, N. Y., Doubleday, 1976; Francis A. Sullivan, *The Church We Believe In: One Holy, Catholic and Apostolic*, Paulist, New York, 1983; W. Beinert i F. Schusler Fiorenza, uredio, *Handbook of Catholic Theology*, Crossroad, New York, 1995., str. 99-106 i 193-201.

sastavljena od ljudskog i božanskog elementa” (LG 8), vidljivog, organizacijsko-institucionalnog, i nevidljivog, duhovnog.

Iz rečenoga je očito kako DVS uporno naglašava vlastiti identitet Crkve, što nikako ne znači suprotstavljanje svijetu ili čak njegov prezir. Ne predlaže se stvaranje “kršćanskog društvenog poretka”, nego se traži suradnja s drugima kako bi kršćani “usavršavali vremeniti poredak evanđeoskim duhom” (AA 2) te “da sve vremenite stvari, s kojima su tijesno vezani, tako rasvijetle i urede da se uvijek vrše po Kristu i da rastu i budu na slavu Stvoritelja i Otkupitelja” (LG 31) i tako “pridonesu, kao iznutra poput kvasca, posvećenju svijeta” (LG 31) u njegovoj radikalnoj svjetovnosti.

Nazivom “*svjetovna stvarnost*” (ili “*svijet*” ili “*moderni svijet*”) DVS označava “sve stvoreno” (GS 13, 57), “svijet ljudi, tj. cjelokupnu ljudsku obitelj sa sveukupnom stvarnošću u kojoj živi”, “pozornicu povijesti čovječanstva obilježenu njegovim pothvatima (...), porazima i pobjedama” (GS 2). Svijet nije statička stvarnost, nego dinamičko postojanje, stvaranje ili razaranje.⁴ To je stvarnost puna novih pitanja (GS 10) i situacija (GS 23), nada i tjeskoba, promašaja i uspjeha (GS 15, 71-77, 80-81), dubokih promjena (GS 5-7), očitih neuravnoteženosti (GS 8-19) i težnji za shvaćanjem svojega postojanja i smisla (usp. GS 4-9). Svijet je “složena stvarnost” (GS 2), stvoren i čuvan od Boga te oslobođen i preobražen od Krista (GS 2, 38). Dakako da se ta “svjetovna stvarnost” konkretno izriče u mnogovrsnim institucijama, organizacijama, strukturama i kulturi unutar kojih se oblikuju odnosi među ljudima bilo na nacionalnoj bilo na međunarodnoj razini.

Iz navedenih oznaka “svjetovne stvarnosti” očito je da DVS ne ide za tim, a to nije ni moguće, da točno znanstveno odredi svijet ili svjetovnu stvarnost, tj., da je ‘ukalupi’ u krutu odrednicu. On je opisuje, navodi njezine oznake koje će za Crkvu postati “znakovi vremena” koje ova čita kako bi

⁴ Više o promjenama i “dinamičkoj naravi” svijeta vidi u: A. Acerbi, *Chiesa, cultura, società*, Vita e Pensiero, Milano, 1988., str. 225.

mogla izvršiti svoje poslanje u svijetu. Takav pristup imat će dalekosežne posljedice za shvaćanje i razvijanje odnosa između Crkve i modernoga svijeta.

OD SUPROTSTAVLJENOSTI DO DIJALOGA

Saborski tekstovi, prije svega, moraju biti čitani u njihovu povijesnom okruženju – tj. u procesu mučnog rađanja – kako bi bili razumljivi i kako bismo shvatili njihovu poruku. Općenito govoreći, saborski tekstovi unose različitost i novosti u poimanje odnosa Crkve i svjetovne stvarnosti. Točnije, različito se shvaćaju odnosi Crkve i svijeta prije i poslije Drugoga vatikanskog sabora.⁵

Stvaranje “kršćanske civilizacije”

Odnos između Crkve i svijeta prije DVS-a obilježava “suprotstavljanje” ili “oporba”, osobito pojavom “modernog svijeta”, u 17. i 18. stoljeću. Suprotstavljenost dolazi do vrhunca s pontifikatom Grgura XVI. i Pija IX. u 18 st., no u blažim oblicima traje sve do DVS-a.⁶ Svijet je onaj koji treba pomoć, obraćenje, povratak Bogu. Crkva je ona koja to može svijetu ponuditi. Ne odlazeći u daleku povijest, sjetimo se samo J. Maritaina (1936.) (idejnog začetnika!) koji je predlagao “ustanovljenje novoga kršćanstva”, tj. kršćanski utemeljene laičke države koja priznaje autonomiju i dostojanstvo svjetovnoga, ali je usmjerena na svrhunaravni cilj čovjeka.⁷ U praktičnom pogledu tu ideju će zastupati Pio XII. koji svijet

⁵ Iscrpnu analizu nastajanja i oblikovanja saborskih dokumenata vidi u: G. Salvini, *Giovinazza del Concilio. Il Vaticano II vent'anni dopo*, Edizioni “La Civiltà cattolica”, Roma, 1986.

⁶ Isto, str. 44.

⁷ Više o Maritainovim idejama u njegovim djelima: *Christianisme et démocratie*, Paris, 1943., *De la philosophie chrétienne*, Paris, 1933., i osobito *Humanisme intégral*, Paris, 1936.

vidi kao otpadanje (apostaziju) od Boga, Crkve i morala. Zato je jedino rješenje povratak kršćanskom poretku. "U taj kontekst uklapa se poslanje Crkve i kršćana u svijetu: donijeti Krista u obitelj, školu i društvo. Od Crkve se očekuje da pokaže načela i odredi sastavnice 'kršćanskog poretka', i to svojim *Društvenim naukom*."⁸ Ovaj se mora "prevesti" u svakodnevni život što znači pokršćaniti društvo služeći se svim raspoloživim i dopuštenim sredstvima ili, drugim riječima, ponovno pokršćaniti društvene institucije i strukture stvarajući tako kršćansku civilizaciju. Riječ je o nekoj vrsti "borbenog kršćanstva", koje je stoga istodobno zatvoreno glede primanja od svijeta, a otvoreno glede "osvajanja svijeta".

Nasuprot takvu razmišljanju i oblikovanju odnosa Crkve i svijeta, skupina teologa je tijekom zasjedanja DVS-a zastupala mišljenje kako treba napustiti ili nadići bilo srednjovjekovno kršćanstvo bilo maritainsku viziju 'novoga kršćanstva'.⁹ Zato će Y. Congar isticati kako Crkva mora biti "siromašna" a poslanje joj je "služiti" svijetu. Drugim riječima, Crkva mora biti u službi Evanđelja, tj. mora joj biti stran svaki oblik kompromisa s bogatstvom kao i vladanja i gospodovanja. Svrha takva razmišljanja jest vratiti Crkvu njezinoj izvornoj karizmi i poslanju.

"Biti u svijetu, ali ne i od svijeta"

Već i prigodom otvaranja DVS-a, Ivan XXIII. izriče svoje neslaganje s onima koji gledaju "crno" na moderni svijet, te uočava dobre i pozitivne strane novoga poretka. Istu misao izriče i Pavao VI., ističući potrebu uspostavljanja "mosta" prema modernom svijetu, jer sve ono što je ljudsko zanima Crkvu.¹⁰ Načelno, Drugi vatikanski sabor izriče svoj stav o

⁸ Usp. *Giovinezza*, str. 30.

⁹ Vidi: *isto*, str. 31.

¹⁰ Usp. *Ecclesiam suam*, br. 6.

odnosima Crkve i svjetovne stvarnosti, personificirane u državi ili političkoj zajednici, u obliku sljedećih tvrdnji:¹¹

Crkva ima religioznu i svrhunaravnu funkciju, a ne svjetovnu i političku (LG 5), služi se duhovnim, a ne zemaljskim i političkim sredstvima (LG 8) i zato se ne postavlja prema zemaljskim društvima kao sila nasuprot. Njezino poslanje je duhovno, tj. nije socijalno, političko ili ekonomsko, nego religiozno. "Misija koju je Krist povjerio svojoj Crkvi kao njoj vlastitu, nije ni političkog, ni ekonomskog, ni socijalnog reda: svrha, naime, koju joj je odredio, religioznog je reda" (GS 42). No, dok Crkva ne želi gospodariti društvom, jednako tako ne može ostati ni izvan socijalnoga i političkog života, nego svojom prisutnošću i djelovanjem želi unijeti u ljudsko društvo ideale, vrijednosti i svjetlo koji će ga učiniti čovječnijim, pravednijim, boljim.¹² Veoma je stoga znakovito da DVS ne govori o vlasti Crkve, izravne ili neizravne, nad vremenskim dobrima jer se ona "nipošto ne želi upletati u upravu zemaljske države/ društva. Ne traži nikakav drugi autoritet osim da uz pomoć Božju služi ljudima ljubavlju i vjernim pomaganjem" (AG 3).

Crkva "putuje" zajedno sa svijetom, nudeći mu svoje usluge (GS 40-42). Ona se ne postavlja imperativno i sudački, nego spremno pomaže nositi zajednički križ koji vodi do uskrsnuća. Ona je "kao kvasac i takoreći duša ljudskoga društva" (GS 42), nudeći mu duhovnu snagu za život.

Crkva priznaje autonomiju svjetovne stvarnosti, koja ima ne samo svoja vlastita sredstva nego i svoju vlastitu svrhovitost, tj. ima vrijednost u sebi: ima vlastiti poredak i zakone koji ne mogu biti zakoni Crkve. Zato su "politička zajednica i Crkva, svaka na svom području, neovisne jedna o drugoj i autonomne" (GS 76). One su različite među sobom i ne smiju ulaziti u područje jedna drugoj: Crkva nema vlast na građanskom području, a politička zajednica mora poštivati crkvenu vlast na vjerskom području. Dakako, to ne znači da moraju biti razdijeljene ili još više protivnički nastrojene. One

¹¹ Usp. *Giovinezza*, str. 32-37.

¹² Usp. *Giovinezza*, str. 47.

moraju surađivati! “Obadvije su, iako s različitih naslova, u službi osobnog i društvenog poziva istih ljudi. Tu će službu to *uspješnije vršiti* na dobro svih što obadvije *budu više išle* za zdravom i međusobnom suradnjom, vodeći dakako računa o prilikama mjesta i vremena” (GS 76).

Mogu nastati problemi između Crkve i države na razini oživotvorenja zacrtanih smjernica jer “čovjek nije ograničen samo na ovozemaljski red, nego živeći u ljudskoj povijesti u cijelosti posjeduje svoj vječni poziv” (GS 76) i stoga pripada i Crkvi i političkoj zajednici. Svjesna te činjenice, Crkva, koja je unutar političke zajednice, želi pridonositi “da se unutar svake države i među svim narodima proširi pravda i ljubav. Propovijedajući evanđeosku istinu i osvjetljujući svojim naukom i vjerničkim svjedočanstvom sva područja ljudskoga djelovanja, Crkva poštuje i promiče također političku slobodu i odgovornost građana” (GS 76).

Crkva se, dakle, u odnosu na svijet ili svjetovnu stvarnost stavlja u situaciju koja je, istodobno, skup *razlika zadaća i funkcija*, ali i *suradnje i dijaloga*.¹³ Upravo su stoga Crkva i politička zajednica neovisne i autonomne u vlastitom području i samodostatne. Dok je vlastito područje Crkve *vjersko-moralno*, jer se brine za čovjekovo vječno spasenje koje je uključeno u čovjekov život i društveno djelovanje, dotle se politička zajednica usmjeruje na *političko-socijalno* područje: političko društvo teži vremenskom ostvarenju općega dobra, što je ujedno i njegova svrha. Drugim riječima, Crkva se brine za vječno spasenje ljudi, a politička zajednica promiče materijalno dobro ljudskoga društva. Isključeni su kako teokracija i klerikalizam tako i cezaropapizam i laička jurisdikcija u svim oblicima. Niti se Crkva smije služiti državom kao svjetovnom rukom, a za svoje duhovne interese, niti se država smije služiti Crkvom kao *instrumentum regni*.

¹³ Razlika između Crkve i svijeta, odnosno političke zajednice ipak je formalna, a ne materijalna jer su područja na kojima djeluju istovjetna, ali se razlikuju po vidiku pod kojim se promatraju isti čovjek i isti društveni život.

Država je po svojoj naravi laička: odatle i proizlazi njezina autonomija i neovisnost u odnosu na Crkvu. Laicitet države znači da je suverena u vremenskim stvarima (ne može dopustiti izravno miješanje Crkve u njezine poslove), da nema specifično religioznu zadaću (ne može odlučiti koja je vjera prava, a koja kriva), da ne može imati vlastitu religiju (iako zbog posebnih okolnosti može dati "određenoj vjerskoj zajednici posebno građansko priznanje" (DH 3), da nema zadaću religijske promidžbe i obranu vjere, da nije nadležna na vjerskom području (DH 3) (što ne znači da politička zajednica mora biti agnostička ili ravnodušna ili, još gore, protivna religiji). Laicizam države zapravo ne znači ravnodušnost ili bezboštvo. To su degenerativni oblici laiciteta.¹⁴ Naime, ukoliko je jamac općega dobra a koje se sastoji osobito u zaštiti prava i dužnosti osobe država "mora, pravednim zakonima, i drugim prikladnim sredstvima, djelotvorno preuzeti zaštitu vjerske slobode svih građana i pružiti povoljne uvjete za gajenje vjerskoga života, da građani uistinu mogu vršiti svoja vjerska prava i ispunjavati vjerske dužnosti, a samo društvo da uživa plodove pravde i mira koji proizlaze iz vjernosti ljudi prema Bogu i njegovoj svetoj volji (...) Napokon se građanska vlast mora brinuti da se pravna jednakost građana, koja i sama pripada općem dobru društva, nikada ne povrijedi bilo otvoreno bilo prikryveno zbog vjerskih razloga, i da se među njima ne čini nikakva diskriminacija. Odatle slijedi da javnoj vlasti nije dopušteno da građanima silom ili strašenjem ili drugim sredstvima nameće ispovijedanje ili odbacivanje bilo koje religije ili da priječi da tko stupi u vjersku zajednicu ili je napusti. A još se više radi protiv volje Božje i svetih prava osobe i obitelji naroda kada se na bilo koji način primjenjuje sila da se religija uništi ili spriječi bilo u cijelom ljudskom rodu bilo u nekom kraju, bilo u određenoj skupini" (DH 6). Država, dakle, iako laička, mora ne samo ne ignorirati religiju ili se boriti protiv nje i Crkve, nego pozitivno mora osigurati najveću moguću vjersku slobodu.

¹⁴ Usp. *Giovinezza*, str. 38.

Suradnja i dijalog jedini put: Činjenica da Crkva ima religiozno poslanje, a država ili politička zajednica profanu zadaću, da su autonomne i neovisne, ne znači da moraju biti odijeljene ili suprotstavljene. Naprotiv, "obadvije su, iako s različitih naslova, u službi osobnoga i društvenog poziva *istih ljudi*" (GS 76). Čovjek, duhovna i materijalna dimenzija, i njegovo dobro, kao imperativ, mjesto su *susreta i zajedničkog rada* i Crkve i države.

Crkva ima pravo na slobodu svojega poslanja: "Između onoga što se odnosi na dobro Crkve, štoviše, i na blagostanje same zemaljske države, i što svagdje i uvijek treba čuvati i od svake nepravde braniti, svakako je najvažnije to da bi Crkva uživala toliku slobodu koliko zahtijeva briga oko spasa ljudi. Ta je naime sloboda sveta, kojom je Jedinorođeni Sin Božji obdario svoju Crkvu stečenu svojom krvlju. Ona je toliko svojstvena Crkvi da oni koji nju napadaju rade protiv volje Božje. Sloboda Crkve je osnovno načelo u odnosima između Crkve i javnih vlasti i cijeloga građanskog poretka" (DH 13).

U svezi *opsega slobode Crkve:* DVS ne određuje kolika ona mora biti, nego samo kaže "uvijek i svagdje (...) propovijedati vjeru" (GS 76). To znači da nije riječ samo o slobodi kulta, nego o slobodi naviještanja vjere, služeći se svim sredstvima, što uključuje i slobodu naučavanja "društvenog nauka". S praktičnog stajališta, propovijedati vjeru i učiti društveni nauk znači da "Crkva prosuđuje cjelokupni čovjekov život, osobni i društveni: u njegovom ponašanju na svim područjima koja uključuju vjeru i moral, pa zato, i na gospodarskom, socijalnom i političkom području".¹⁵ Ekonomija i politika, naime, ako su ljudsko djelovanje, podliježu moralnom redu. A Crkva, kao čuvarica i tumač moralnog zakona, nadležna je u davanju moralnog suda u tim područjima. No valja istaknuti da nije riječ o političkom nego o *etičkom sudu*, koji Crkva izriče samo kada su u pitanju temeljna prava i dužnosti osobe ili spasenje duša.¹⁶

¹⁵ Usp. *Giovinezza*, str. 40.

¹⁶ *Isto*, str. 42: "Crkva je, naime odgovorna pred Bogom za vječno spasenje ili propast ljudi (...) i zato ne smije šutjeti kada politički ili ekonomski izbor ili režim dovede u pitanje vječno spasenje duša ili prava osobe."

GAUDIUM ET SPES: TEOLOŠKA REFLEKSIJA O ODNOSIMA
CRKVE I SVIJETA

Problematika odnosa crkvene i svjetovne stvarnosti izravno je predmet pastoralne konstitucije o Crkvi u suvremenom svijetu *Gaudium et spes*: riječ je o teološkoj refleksiji o odnosima Crkve i svijeta.¹⁷ Dva su elementa koja, po mojemu sudu, zaslužuju pozornost. Prvi je produbljenje *autonomije* društvenoga na temelju nove ekleziologije, a drugi da je Crkva *u službi čovjeka*, pa time i *društvenoga*, posebno preko sve više *teološki* utemeljenoga i usmjerenoga *Društvenog nauka Crkve*.¹⁸ Zato GS, u razmišljanju o odnosima Crkve i čovjekova osobnog i društvenog djelovanja nadilazi trijumfalistička, pravaška i klerikalna viđenja Crkve.¹⁹ Jednako tako su na drugačiji način shvaćeni i tumačeni odnosi između Crkve i svijeta, između crkvene zajednice i ljudske stvarnosti. Iz situacija suprotstavljanja i dijeljenja (življene i teoretizirane i u modernom razdoblju) želi se prijeći na odnose ozbiljnog dijaloga i punog povjerenja, priznajući da svijet nije stran planu Božjega spasenja i da Crkva ne samo da daje svijetu nego i da od njega prima (usp. GS 42-44).²⁰

Iz rečenoga slijedi da DVS poima *Crkvu u službi čovjeka*, tj. *u službi društvenoga*, tj. poima je kao "slušanje i prihvaćanje Božje riječi, zajedništvo, naviještanje, liturgiju, kako bi mogla služiti čovjeku, različitim ljudskim stvarnostima i svijetu".²¹

¹⁷ Više o teološkoj refleksiji o odnosima Crkve i svijeta vidi u: G. Baum, *Theology and Society*, NY, Paulist 1987.

¹⁸ *Društveni nauk Crkve*, u daljnjem tekstu DNC.

¹⁹ Usp. *Giovinezza*, str. 47.

²⁰ Suradnja Crkve i svijeta za dobro čovjeka i njegovo vječno spasenje osobito se razrađuje u dokumentima koji tumače i provode saborske smjernice, kao, primjerice, *Christifideles laici* iz 1988; W. Kasper, *Chiesa dove vai? Il significato permanente del Concilio Vaticano II*, Piemme, Casale Monf., 1990.

²¹ Usp. Mario Toso, *Verso quale società? La dottrina sociale della Chiesa per una nuova progettualità*, LAS Roma, 2000., str. 24.

Tako se prelazi "od Crkve za sebe prema Crkvi za ljude".²² Biblijski naziv 'narod Božji', koji izriče *jednakost* svih krštenih i *različitost* funkcija i službi, otklanja jednostranost pojma Crkve kao nejednakoga i hijerarhijskog društva. Crkva je povijesna, dinamička, mesijanska i misionarska. Ona djeluje u povijesti, vremenu i prostoru, tj. putem određenih institucija, struktura i organizacija.²³ U tom kontekstu i prospektiva *Crkve-sakramenta* pomaže nam da konačno nadiđemo ideju društva koje se podudara sa samom Crkvom i hijerarhijske Crkve koja zauzima vrh. Upravo to nam može pomoći u ponovnom promišljanju odnosa Crkve i svijeta. Svijet ili čovječanstvo više se ne shvaćaju kao tuđi ili nužno suprotstavljeni Božjem planu. Oni, ponajprije zbog stvaranja, a onda zbog utjelovljenja i spasenja poslije, već su po sebi upisani u plan spasenja.

Zbog toga, "povijest spasenja nije *pokraj* ili *uz* povijest ljudi", nego ova potonja još nije potpuno zahvaćena poviješću spasenja.²⁴ U svjetlu teologije stvaranja, utjelovljenja i otkupljenja dualističko poimanje odnosa Crkve i svijeta, tipično za moderno doba, očito je nedostatno i neprikladno. Treba govoriti o različitosti u jedinstvu. Poslanje Crkve je kao njezina uronjenost u svijet kako bi mu služila, spasila ga i oslobodila ga. U odnosu na svijet i čovječanstvo, Crkva je oruđe Kraljevstva preko *znaka* služenja, zajedništva, naviještanja Evandjelja.

Lako je uočiti kako Crkva ovo svoje služenje izriče i postvaruje i svojim društvenim naukom. Upravo GS, s obzirom na društveno učenje, sadrži nove temeljne postavke: izlaže bitne elemente teologije društva. Zato će GS poslužiti Ivanu Pavlu II. kao *magna charta* za njegovu encikliku *Sollicitudo rei*

²² Usp. Y. Congar, *Diario del Concilio. Segunda session. Iglesia, episcopado, ecumenismo*, la Virgen Maria, Estela, Barcelona, 1964., str. 41.

²³ Više o tome vidi u: M. Toso, *Verso...*, str. 24-25.

²⁴ Usp. *Giovinezza*, str. 47.

²⁵ Vidi osobito V. poglavlje enciklike *Sollicitudo rei socialis*: "Teološka analiza suvremenih problema" u: M. Valković (ur.), *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, KS, Zagreb, 1991., str. 603-609.

socialis, u kojoj izlaže i tumači teologiju društva.²⁵

Nadalje, DNC označava se u GS kao *razlučivanje* i *proroštvo*.²⁶ Izrazom *razlučivanje*, označava se Crkva koja u svijetu otkriva, *prepoznaje znakove vremena* i tumači ih u svjetlu Evanđelja (GS 4), kako bi u događajima, traženjima i težnjama ljudi otkrila ono što pokazuje prisutnost ili nacrt Božji (GS 11). Razlučivanje otkriva ne samo izvršeni smisao društvenoga nego i pravila djelovanja za budućnost na koju Bog zove društvo. Riječ je o bitno etičkom usmjerenju društvenog djelovanja (izgradnja demokratskog društva i socijalne države), tj. njegovog stavljanja u službu cjelovitoga čovjekova razvitka (usp. GS 35). Za vjernika, takvo usmjerenje jednako je življenju, osobnom i društvenom, u službi Boga i čovjeka (usp. GS 22, 38). Kao *proroštvo*, DNC nastavlja Kristovo proroštvo, koji je prešao čovjekov put, tj. uklopio se u povijest izravno je živeti, iznutra ju je preuzeo kako bi je doveo do ostvarenja. Drugim riječima, proroštvo je oslobođenje za rast u istinskom društvenom životu. *Ljudsko društveno* se, naime, pročišćava kada se - nakon što su uočeni negativni i pozitivni pokazatelji ili neželjeni oblici i težnje - nastoji ukloniti sve ono što je dvojno ili što priječi djelovanje Duha i onemogućuje punu potvrdu *novog lica čovječanstva*.

“NOVI DUH” KOJIM DVS SHVAĆA MODERNI SVIJET

Iz već rečenoga očito je kako je *Gaudium et spes* ključni dokument za razumijevanje odnosa između Crkve i modernog svijeta. Poruka konstitucije je poziv Crkvi i svijetu na trajnu zauzetost u izgradnji boljega osobnog i društvenog života. Izgradnja društvenoga treba se razumjeti kao odgovorno pojedinačno i kolektivno djelovanje, koje je prema Božjem promislu usmjereno sveukupnom rastu osobe, slijedeći pritom vlastite zakone i svrhovitost, i praćeno otkupiteljskom

²⁶ Usp. *Giovinezza*, str. 48.

i ozdravljajućom Kristovom milošću. U skladu s time i uz već navedene značajke odnosa između Crkve i modernog svijeta držim da je nužno istaknuti sljedeće:

Crkva nije izvan ili nasuprot svijetu: ona je u svijetu, “hoda zajedno s čitavim čovječanstvom i sa svijetom proživljava istu zemaljsku sudbinu” (GS 40), dijeleći “radosti i nade, žalosti i tjeskobe”, osjeća se s njim solidarnom intimno i stvarno. Crkva se ne određuje kao “savršeno društvo”, nego kao “sakrament ili znak i oruđe najtješnjeg sjedinjenja s Bogom i jedinstva cijeloga ljudskoga roda” (LG 1). Crkva je “vidljivo društvo”, ali istodobno i “zajednica krštenih” (GS 40).

Crkva želi biti društvena prisutnost u svijetu i živa snaga; “snaga vjere i ljubavi” koja iznutra očovječuje društvo (GS 42). Crkva tako “pruža čovječanstvu iskrenu suradnju... da se ostvari ono bratstvo koje odgovara čovjekovu pozivu” (GS 3).

Građansko društvo posjeduje vlastitu autonomiju: dakako, ne “apsolutnu” autonomiju od Boga i moralnog zakona, nego “relativnu” autonomiju od Crkve, ako “stvorene stvari pa i sama društva imaju vlastite zakone i vrijednosti koje čovjek mora pomalo otkrivati, primjenjivati i sređivati” (GS 36). Zapravo, ta autonomija “nije samo zahtjev ljudi našega vremena nego to odgovara i volji Stvoritelja” jer “sve stvari time što su stvorene imaju i svoju konzistenciju, istinu, dobrotu, vlastite zakone i ustrojstvo; to čovjek mora poštivati” (GS 36).

Crkva se ne želi služiti državnim povlasticama koje joj ova može ponuditi, jer se “u vršenju svoga poslanja oslanja na moć Božju” i jer se “u slabosti svjedoka očituje snaga Evanđelja” i stoga “svi koji se posvete službi Božje riječi”, trebaju “koristiti putove i sredstva Evanđelja koja se u mnogočemu razlikuju od sredstava ovozemaljskih država” (GS 76). To ipak ne znači da se Crkva u obavljanju svoje zadaće ne smije služiti i vremenitim stvarima. Dapače, ali samo u skladu sa svojim izvornim poslanjem: dobro društva i spasenje duša.

Crkva nema nikakvu, izravnu ili neizravnu, vlast nad političkom zajednicom: nego samo prava koja proizlaze iz samog utemeljenja od Krista kao i iz poslanja koje joj je On dao, tj., da “uvijek i svagdje s istinskom slobodom propovijeda vjeru,

naučava svoj društveni nauk, da nesmetano vrši svoju službu među ljudima te da izriče moralni sud, pa i o stvarima koje se odnose na politički poredak, kada to traže temeljna prava ljudske osobe ili spas duša...” (GS 76).

Crkva ima pravo na vjersku slobodu: i to, *prvo*, ako je “duhovna vlast, ustanovljena od Gospodina Krista” koja “ima po božanskoj zapovijedi dužnost da ide po cijelom svijetu i da propovijeda Evandjelje svakom stvorenju” i, *drugo*, “jer je ona i društvo ljudi koji imaju pravo živjeti u građanskom društvu prema propisima kršćanske vjere” (DH 13). S tog naslova Crkva ima pravo služiti se svim sredstvima i oruđima društvene komunikacije (usp. GE 8; AA 8).

Nema drugog puta osim dijaloga

Već papa Pavao VI., u enciklici *Ecclesiam suam*, od 6. kolovoza 1964., potvrđuje kako Crkva želi dijalog s modernim svijetom u velikim problemima, koji se odnose na čovjeka i njegovu sudbinu; dijalog “nadahnut samo ljubavlju istine” koji “nikoga ne isključuje pa ni one koji gaje kult visokih ljudskih vrijednosti, iako im još ne priznaju Izvor, kao ni one koji se opiru Crkvi i progone je na različite načine” (ES 3, 92). Izbor dijaloga kao oblika odnosa s modernim svijetom znači tri stvari:

Prvo: Crkva je svjesna da u Kristu posjeduje puninu vjerske istine i da je obavezna naviještati je svijetu, ali ne namećući je, već predlažući je kroz dijalog. Nadalje, *Crkva nije pesimist s obzirom na moderni svijet:* dakako, ona priznaje zla koja ga šibaju, neuravnoteženosti zbog kojih trpi, pitanja na koja ne zna dati zadovoljavajući odgovor, kontradikcije koje postoje između želja i stvarnosti (usp. ES 4); prokazuje i ukazuje na “duboku bijedu” koju grijeh unosi u život svijeta; tvrdi da se “bezboštvo ubraja u najteže probleme našega vremena” (ES 19). Ipak, iako je svijet “mjesto pod ropstvom grijeha”, on je “od raspetoga i uskrsnuloga Krista – njegovom pobjedom nad zlim – oslobođen i određen, prema Božanskom naumu, da se preobrazi i postigne svoje ispunjenje” (ES 2).

Moderni svijet zapravo ima svoje vrijednosti (kao dostojan-

stvo osobe, sloboda, jednakost među ljudima, osjećaj za pravdu, solidarnost i bratstvo, poštivanje drugih, osjećaj za dostojanstvo rada, uvjerenje da svi imaju pravo na dostojan život bez rasne ili kulturalne diskriminacije, duboku želju za mirom), premda one često ostaju samo želje.²⁷ I upravo u djelokrugu tih vrijednosti Crkva želi dijalogizirati s modernim svijetom kako bi ih prosvjetlila svjetlom vjere "i privela ih njihovom božanskom Izvoru" (ES 11). Riječ je o vrijednostima koje imaju svoj izvor u Bogu Stvoritelju i povijesno su vezane s Evanđeljem Isusa Krista ako ih je kršćanstvo "uvelo" u ljudsku svijest (približilo ljudskoj svijesti). Upravo zbog toga nalaze u Kristu svoj povijesni korijen, puni smisao i nadasve svoje očišćenje: "Te vrijednosti, ustvari, ukoliko proizlaze iz ljudskog duha (darovitosti, sposobnosti) koji je čovjeku dao Bog, u sebi su dobre, ali zbog ljudske pokvarenosti nerijetko su udaljene od njihovog usmjerenja, zbog čega trebaju biti pročišćene" (ES 11).

Drugo: Izbor dijaloga kao oblika odnosa između Crkve i modernog svijeta znači također kako je Crkva sigurno svjesna da u Kristu posjeduje puninu vjerske istine i kako je obavezna naviještati je svijetu. Međutim, to svoje poslanje hoće izvršiti u *dijalogu*, tj. ne namećući ljudima istinu koju nosi, nego predlažući im kršćansku istinu i nastojeći svjetlom vjere obasjati njihove probleme: "Vjera, ustvari, sve obasjava novim svjetlom i otkriva Božje namjere s obzirom na čovjekov poziv i zato vodi razum prema istinski ljudskim rješenjima" (ES 11). To je, dakle, "prijedlog" koji Crkva iznosi pred svijet koji smatra "odraslim".

Treće: Izabirući dijalog s modernim svijetom, Crkva mu ne želi samo nešto dati s kršćanskom porukom, već od njega nešto i *primiti*. U dijalogu se istodobno *daje* (Crkva "naviješta čovjeku božanski život... širi svoje svjetlo... ozdravlja i uzdiže dostojanstvo ljudske osobe i unosi u svakidašnji rad ljudi dublji smisao i značenje" ES 40) i *prima* (Crkva je uvjerenja da "puno i na različite načine može biti pomognuta od svijeta u naviještanju Evanđelja, bilo od pojedinaca bilo od društava

²⁷ Usp. *Giovinezza*, str. 52.

s njihovim sposobnostima i radinošću" ES 40). Stoga kako je važno za svijet da prizna je stvarnost Crkve (s njezinom porukom) kao društvenu stvarnost povijesti, tako je važno za Crkvu da ne niječe ono što je primila od povijesti (od svijeta) i razvitka ljudskoga roda (ES 40).

Naklonost Drugoga vatikanskog sabora prema modernom svijetu

Dijalog Crkve s modernim svijetom, koji je započeo DVS, je "događaj" čije je značenje i doseg najbolje izrekao Pavao VI. na devetoj sjednici, 7. prosinca 1965. godine: "Ovaj Sabor je veoma zainteresiran za proučavanje modernog svijeta. Možda nikada prije, kao u ovoj prilici, da je Crkva osjetila potrebu upoznati, približiti se, razumjeti, proniknuti, služiti, evangelizirati okružujuće društvo i prihvatiti ga, gotovo trčeći za njim u njegovom brzom i trajnom mijenjanju. Taj stav, određen udaljenošću i lomovima koji su se događali posljednjih stoljeća, u prošleme i osobito u ovome, između Crkve i svjetovne civilizacije, i trajno potican spasiteljskim poslanjem Crkve, bio je snažno i djelatno trajno prisutan na Saboru."²⁸ Papa kao da se "čudi" i nastavlja: "Na koncu se, u svom strašnom obličju, pojavio profani svjetovni humanizam i, u određenom smislu, izazvao Sabor. Religija Boga koji je postao čovjek susrela se s religijom čovjeka koji se pravi Bogom. Što se dogodilo? Sudar, borba, izopćenje? Moglo je biti, ali se nije dogodilo. Stara povijest Samaritanca bila je paradigma saborske duhovnosti. Prožela ga je *neizmijerna simpatija prema svijetu*."²⁹

DVS, dakle, ne niječe čovjekovu bijedu, tj. njegovu grešnost, ali se je, "donoseći sud o čovjeku, veoma brzo usredotočio na sretno lice čovjekovo, a ne na ono nesretno. Njegov stav je namjerno optimistički. Val osjeća ja i divljenja krenuo je od Sabora prema suvremenom svijetu. Dakako da Sabor

²⁸ Iz nagovora Pavla VI., 7. prosinca 1965., prema: *Giovinezza*, str. 54.

²⁹ Isto, str. 54.

upozorava na zablude, jer to traži ljubav. No, umjesto porazne dijagnoze nudi ohrabrujuću pomoć; umjesto posmrtnih pritiska nudi poruke nade. Vrijednosti svijeta ne samo da su bile poštivane nego su i čašćene, njegovi napori podržani, njegove težnje pročišćene i blagoslovljene”.³⁰

Na temelju rečenoga, “događaj” kojim je DVS obilježio odnose između Crkve i suvremenoga svijeta, korjenito je promijenio stav Crkve. Umjesto sumnjičenja, došlo je povjerenje; umjesto odbojnosti simpatija; umjesto borbe, traženje suradnje na područjima od zajedničkog interesa, kao zalaganje za mir, društvenu pravdu, borba protiv rasizma i drugih oblika diskriminacije, uklanjanje društvenih zala kakva su glad, nerazvijenost, zlostavljanja. Crkva osobito nastoji oko dijaloga na području znanosti, kulture, religije, vjere i nevjere. Sva nastojanja nisu uvijek i odmah urodila plodovima. Dijalog nije uvijek lagan, bilo zbog poteškoća u traženju sugovornika, bilo zbog političke i ideološke instrumentalizacije.³¹

Zaključna riječ

Pitanje koje mi se spontano nameće nakon prethodnih razmišljanja, glasi: nije li se izabrani pristup DVS-a modernom svijetu, a na temelju ostvarenoga ili neostvarenoga, pokazao, ako ne baš naivnim, nemogućim? Drugim riječima, nije li Sabor izabrao put pretjeranog optimizma u dijalogu s modernim svijetom?

Odgovarajući neizravno na postavljena pitanja, čini mi se kako je važno istaknuti sljedeće: *Prvo*: Crkva, nakon DVS-a, ne pristupa svijetu pesimistički ili, još gore, fatalistički. Optimizam koji je izabrala izriče činjenicu kako suvremeni svijet nije samo svijet zabluda i grijeha, koji samo u Crkvi (učiteljici istine i

³⁰ Isto, str. 54.

³¹ Da bi dijalog bio iskreniji i plodonosniji Crkva, primjerice, nastoji biti zauzeto i djelotvorno nazočna u svim velikim međunarodnim organizacijama poput UN-a, UNESCO-a, FAO-a, Helsinške konferencije za sigurnost i suradnju u Europi i dr.

djeliteljici milosti!) može naći spasenje, nego da je i izvan Crkve (primjerice, u nekršćanskim religijama, kulturi, u političkim pokretima često prožetim protukršćanskim učenjem, u sekularizaciji i laicizaciji društva) puno dobrog, istinitoga, pa čak i “kršćanskoga”, koje samo treba otkriti i priznati.³²

Drugo: Optimističan pristup nikako ne znači da DVS zatvara oči pred grijehom i njegovim posljedicama; on sili Crkvu da zajednički nosi “križ svijeta”, jer “radost i nada, žalost i tjeskoba ljudi našega vremena, osobito siromašnih i svih koji trpe jesu radost i nada, žalost i tjeskoba također Kristovih učenika, te nema ničega uistinu ljudskoga, a da ne bi našlo odjeka u njihovu srcu (...) Zato zajednica kršćana doživljava sebe doista usko povezanom s ljudskim rodом i njegovom poviješću” (br. 1) i gaji prema njemu “solidarnost, poštovanje i ljubav” (br. 2). Riječ je o tome “da se spasi ljudska osoba i da se bolje izgradi ljudsko društvo. Zato u svom susretu sa svijetom, s kojim želi uspostaviti dijalog i kojemu želi ponuditi svoju “iskrenu suradnju” s konačnim ciljem uspostavljanja sveopćeg bratstva, Crkva nastavlja “pod vodstvom Duha Tješitelja djelo samoga Krista, koji je došao na svijet da posvjedoči istinu, da spasi, a ne da sudi; da služi, a ne da mu drugi služe” (br. 3).

Treće: S obzirom na čovjeka, DVS ga vidi u proturječnim uvjetima: s jedne strane, priznaje se veličina čovjekovih dostignuća i uzvišenost njegovih nadahnuća a, s druge strane, očita je njegova nemoć u ostvarivanju svojih težnja i nesposobnost služenja općem dobru cijelog čovječanstva preko tih dostignuća. “Zapravo, dok čovjek svoju moć toliko proširuje, ipak je uvijek ne uspijeva staviti sebi u službu” (GS 4). Ustvari “*nikada čovječanstvo nije raspolagalo tolikim bogatstvom, mogućnostima i ekonomskom moći, a još golemi dio pučanstva u svijetu trpi glad i oskudicu, a golemi postotak ljudi u potpunosti je nepismen. Nikada ljudi nisu imali tako izoštreni smisao za slobodu kao danas, dok istodobno nastaju novi oblici društvenog i psihičkog ropstva. Svijet tako živo osjeća svoje*

³² U potvrdu rečenoga dostatno je citati *Gaudium et spes*.

jedinstvo i uzajamnu ovisnost pojedinaca u nužnoj solidarnosti, a ipak je zbog sila koje se međusobno bore teško rastrgan” (GS 4). On se istodobno doživljava kao “snažan i slab, sposobnim da čini najbolja i najgora djela”, da slijedi ili put odgovorne “slobode ili ropstva, napretka ili nazatka, bratstva ili mržnje” (GS 9). Moderni svijet, prema DVS-u, svijet je proturječnosti i neuravnoteženosti.

Četvrto: Sabor se ne zaustavlja na pukom otkrivanju činjeničnog stanja. On nastoji *otkriti dublje razloge* neuravnoteženosti, čiji je izvor u *čovjeku* u kojemu se susreću i veličina i bijeda, na što Sabor trajno upozorava i zbog čega je njegov optimizam *umjeren*. Dok je, dakle, veličina čovjeka u činjenici da je stvoren “na sliku Božju”, sposoban upoznati i ljubiti svojega Stvoritelja i da je od Njega postavljen za gospodara svim zemaljskim stvorenjima” (GS 12, 14), njegova bijeda je u slobodnom priklanjanju zlu. Drugim riječima, dok Sabor tvrdi kako se veličina čovjeka očituje u traženju “dublje istine” i u slijedenju moralne savjesti (GS 15), ne zaboravlja upozoriti na trajnu opasnost od grijeha i smrti. Sloboda je, naime, za čovjeka trajni izazov ili kušnja u odlučivanju između dobra i zla, u otvaranju milosti ili grijehu. Upravo iskustvo grijeha otkriva čovjeku njegovu nutarnju podijeljenost, zbog čega cjelokupni ljudski život, pojedinačni ili skupni, pokazuje znakove dramatične borbe između dobra i zla. “Štoviše, čovjek otkriva da je nesposoban sam od sebe djelotvorno suzbiti nasrtaje zla, pa se svatko osjeća kao okovan verigama” (GS 13).

Takvo shvaćanje i vrednovanje čovjeka i svijeta, u njihovoj i veličini i bijedi, potvrđuje kako je optimizam kojim se Crkva nakon DVS-a vodi u dijalogu s modernim svijetom, posve stvaran i da nema mjesta prigovoru o ‘pretjeranom optimizmu’ ili čak naivnosti. Dobronamjerni prigovor može se uputiti stupnju ostvarenoga dijaloga. No, i ovdje treba imati na umu kako je riječ o trajnom, napornom i sveobuhvatnom procesu, koji sudionike neprestano usmjerava na uzajamno poštivanje, prihvaćanje i traženje boljega. Dijalog, naime, vode ljudi koji su, iako puni dobre volje, slabi i nestalni jer su grešni i nesavršeni. Dijalog se vodi u povijesti koja je isprepletena dobrim i zlim odlukama, ali i koji mora biti vođen nadom, kršćanskom nadom.

Dijalog mora biti utemeljen i vođen dobrotom, razbornošću, velikodušnošću, mudrošću i otvorenošću, mora izbjegavati sebičnost, koja vodi u zavist i mržnju. Ove potonje vode u podjele u obiteljima, zajednicama i društvu. One rađaju grijeh protiv milosrđa, stvaraju predrasude i sprečavaju međusobno komuniciranje (istodobno potičući zatvorenost pred spoznatom istinom i okamenjenje u vlastitoj istini!) bez kojega nema ni služenja Bogu i ljudima, pogotovo onima koji misle i rade drugačije. Dok snagom takva dijaloga društvo od vjere prima kršćansku animaciju, dotle vjera od društva prima motive za rast i shvaćanje problema s kojima se rađaju.

Ostajući dosljedan opisanom dijalogu - kao trajnom izazovu i nesebičnom zalaganju svih ljudi i institucija za dobro čovjeka i boljitak društva između Crkve i svjetovne stvarnosti - i ovaj članak nikako ne želi biti "završeni razgovor" o dijalogu, nego samo poticaj na daljnje promišljanje i zalaganje u međusobnom komuniciranju na dobro svakoga i cijele zajednice.

The Church and the Modern World according to The Second Vatican Council

Summary

The author analyses the teaching of the Second Vatican Council on the relations between the Church and the Modern world. There is an evident *difference* in terms of the period before and after the Second Vatican Council. While the pre Council relations between these two realities were characterized by a confinement in a proper grandeur, the post Council relations bear the mark of openness and dialog (often painful and stop and go) pursued with mutual respect and consideration. Indeed, a care for the good of human beings and for the better of society has united the spiritual authority (the Church) and secular authority (the Modern world). So, while the Church

helps the Modern world to find and to live the true values, that same World must completely dedicate itself to the promotion and defence of the common good.